

ORAL HISTORY .

WOMEN'S HISTORY EN LABOUR HISTORY IN ENGELAND

marja van tilburg
wantje fritschy

Onlangs verscheen de herdruk van een opmerkelijk boekje, getiteld "Life As We Have Known It"⁽¹⁾, waarvan de eerste uitgave al in 1931 tot stand was gekomen door toedoen van Margaret Llewelyn Davies.

Margaret Llewelyn Davies was van 1889 tot 1921 de drijvende kracht geweest achter een Engelse Women's Cooperative Guild. Deze beweging (opgericht in 1883) streefde een vreedzame overgang na "van autocratisch kapitalisme naar democratische cooperatie" en wilde de boodschappentas van de huisvrouw daarin een belangrijke rol laten spelen. Arbeidersvrouwen organiseerden zich bij duizenden binnen deze beweging en vonden in het vergaderlokaal van de organisatie hun eerste "room of their own".⁽²⁾ Daar ontwikkelden zij zich intellectueel en politiek, lazen elkaar boeken voor en kranten voor tijdens het verstellen van kleren, leerden hun mond open te doen tijdens een vergadering en werden zich bewust van de onderdrukking van de vrouw. Ze gingen ook meedoen aan de kiesrechtstrijd en ze zetten daarnaast acties op touw voor de verbetering van de situatie van de arbeidersvrouw, o.m. voor elektrisch licht en sanitair in arbeiderswoningen, voor de mogelijkheid tot echtscheiding, en voor moederschapsuitkeringen voor werkende vrouwen.

De totstandkoming van bovenbedoeld boekje was geïnspireerd door dezelfde ideeën als waarvan heden ten dage uitgegaan wordt door een groep historici in Engeland, die zich bezig houden met arbeiders- en/of vrouwengeschiedenis. Het heeft nog een extra dimensie door het voorwoord van Virginia Woolf, intellectuele uit de middleclass, net als de meeste van deze historici, die zich eigenlijk totaal niet thuisvoelde bij een beweging van arbeidersvrouwen als de Women's Cooperative Guild. Door haar vriendschap met Margaret Llewelyn Davies kwam zij ertoe om het door haar verzamelde materiaal te lezen en ze raakte daarvan zo onder de indruk dat ze vervolgens bereid was om er een zeer openhartig en boeiend voorwoord

bij te schrijven.

Dat materiaal bestond uit het levensverhaal van een aantal vrouwen die deel hadden uitgemaakt van de W.C.G., door hen zelf opgeschreven op verzoek van Margaret L. Davies. Het was dus een verslag van het dagelijks leven, de eigen ervaringen en de pogingen tot lotsverbetering van een aantal vrouwen uit de onderliggende lagen van de samenleving.

Ook de huidige beoefening van vrouwengeschiedenis wordt voor een belangrijk deel gedragen door belangstelling voor het dagelijks leven van gewone mensen en hun ervaringen. Men is van daaruit dus vooral geïnteresseerd in bronnenmateriaal, dat niet gekleurd is door het gezichtspunt van buitenstaanders als overheidsambtenaren, liefdadigheidsinstituten etc. Virginia Woolf noemt het b.v. een van haar "most curious impressions" te bemerken "that the 'poor', 'the working classes' or by whatever name you choose to call them, are not downtrodden, envious and exhausted; they are humorous and vigorous and thoroughly independent".

Natuurlijk kan men op basis van impressies nog geen algemene uitspraken doen. De vakhistoricus staat echter, omdat hij zich meestal primair afhankelijk stelt van geschreven materiaal, bloot aan een voortdurend gevaar van vertekening. De herkomst van geschreven materiaal is nl. niet willekeurig. Het komt over het algemeen voort uit bepaalde lagen van de maatschappij. Daarom is het materiaal dat een boekje als "Life As We Have Known It" biedt zo uniek en zo belangrijk.⁽³⁾ Daarnaast is dergelijk materiaal uiteraard van groot belang voor mensen die hechten aan 'emancipatorische geschiedschrijving'. Zolang gewone mensen nog steeds het slachtoffer worden van bestaande economische en maatschappelijke structuren, is het niet alleen interessant, maar ook belangrijk om de geschiedenis van de onderliggende lagen van de samenleving te schrijven, de geschiedenis van hun

pogingen om hun lot te verbeteren. En het is natuurlijk belangrijk dat m.n. vakhistorici dit werk op zich nemen. Tegenwoordig probeert men om het tekort aan geschreven bronnen uit deze onderliggende lagen aan te vullen door zgn. oral history, "vertelde geschiedenis". (4) Als leden van de werkgroep 'Vrouwengeschiedenis' wareb wij dan ook zeer geïnteresseerd in de conferentie over "Women's History and Oral History", die aangekondigd werd in het 'History Workshop Journal'; jrg.1, no.2, te houden op 12 en 13 febr.1977 te Colchester, aan de universiteit van Essex.

Vrouwen- en vertelde geschiedenis

Op het landelijk overleg Vrouwengeschiedenis, dat eens in de 2 à 3 maanden gehouden wordt en dat nu een jaar bestaat, was al vaker gesproken over het belang van 'vertelde geschiedenis' voor vrouwengeschiedenis. We waren dan ook niet de enigen die besloten hadden om maar eens in Colchester ons licht op te gaan steken. Ook iemand van de vrouwengeschiedenisgroep uit Nijmegen en twee vrouwen van de groep uit Amsterdam waren genoeg geïnteresseerd in de resultaten van vrouwengeschiedenis-beoefening op basis van verteld materiaal, die hier gepresenteerd zouden worden, om daarvoor de boot naar Engeland te nemen. De conferentie werd gehouden op de campus van de universiteit, een ghetto langs de snelweg, met zware flatgebouwen die uit de verte eerder fabrieken leken. Bij onze aankomst 's ochtends vroeg waren enkele vrouwen nog bezig met het in elkaar timmeren van een fototentoonstelling over het dagelijks leven van vrouwen vóór de Tweede Wereldoorlog, terwijl enkele mannen de crèche inrichtten waar zij de naar de conferentie meegebrachte kinderen zouden opvangen. Het programma van de conferentie bood de volgende lezingen:

- Sandra Taylor, The Effect of Marriage on Job Possibilities for Women, and the Ideologie of the Home: Nottingham 1890-1930.
- Catherine Hall, Women at Home in Birmingham in the 20's and 30's.
- Francis Widdowson, Elementary Schoolmistresses 1900 - 1925; Family Background, Training and Marriage.
- Pam Taylor, Women in Domestic Service 1920 - 1940.

- Di Gittins, Women's Work and Family Size between the Wars in South Wales and Lancashire.
- Jill Norris, Working-class Suffragists 1890-1914 in Lancashire and N. Cheshire. 's Avonds werden o.m. enige reclamefilm-pjes uit de dertiger jaren getoond als illustratie voor de ideologie tav. de vrouw in die tijd. Voor een compleet verslag moeten we verwijzen naar het themano. dat de Oral History Society nav. de conferentie zal laten verschijnen. Alle sprekers maakten bij hun lezing gebruik van een bandrecorder, waar ze gedeeltes uit de gemaakte interviews op afdraaiden, waarvan we de tekst op stencil voor ons kregen. Uit een aantal lezingen kregen we wel de indruk dat er toch vaak nogal gemakkelijk werd gegeneraliseerd op basis van weinig materiaal. Ook leek het ons dat men nog wel moeite had om te komen tot een integratie van de resultaten van conventioneel bronnenonderzoek in een overtuigend stukje geschiedschrijving. Men bleef vaak nog te veel steken in het curieuze van incidentele, individuele verhalen. Voorts bleek het weer hoe moeilijk het is om op een overtuigende manier gestalte te geven aan 'emancipatorische geschiedschrijving'. Gewone mensen worden door de interviews natuurlijk wel bij het onderzoek betrokken, maar het resultaat is natuurlijk toch altijd gewoon geschiedschrijving over, en niet door of voor gewone mensen.

Aardige resultaten leverde de lezing van J.Norris op. Het beeld van de kiesrechtbeweging als een vooral burgerlijke aangelegenheid wordt ondergraven, als de aandacht ipv. op de militante suffragettes gericht wordt op de zeer grote en invloedrijke beweging van de suffragists. J.Norris interviewde vrouwen uit de arbeidersklasse uit Leeds en omgeving die actief waren geweest in deze beweging. Voor zover nodig kon ze met haar onderzoek nogmaals het belachelijke aantonen van de opvatting dat de kiesrechtstrijd de strijd van een soort manwijven met penisnijd is geweest. Interessant was ook de lezing van C.Hall. Haar focus was de "Ideology of Domesticity". De sociale woningbouw in de 20er en 30er jaren in Birmingham gaf bepaalde groepen uit de arbeidersklasse de mogelijkheid om veel meer dan voorheen het burgermansideaal van huiselijkheid te gaan cultiveren. De nieuwe wijken aan de buitenrand van de stad hadden echter ook het bekende effect van

van een vergroot sociaal isolement, m.n. voor de vrouwen. Uit de interviews die ze hield bleek dat op het bewuste niveau de huiselijkheidsideologie volledig was overgenomen, en deze werd door hun manier van leven weerspiegeld. De vrouwen ervoeren hun vergrote isolement op het bewuste niveau dan ook niet als onderdrukkend (hun materiele situatie was tenslotte ook aanzienlijk verbeterd). Bij verder doorvragen bleken echter veel vrouwen toch ook wel nostalgisch terug te kijken naar de levenswijze in de arbeiderswijken waar ze vroeger woonden en waar geen sprake was van isolement. Catherine Hall's waarschuwing aan hen die zich met vertelde geschiedenis bezig houden was dan ook: "you can't read oral evidence straight". Je moet voortdurend bedacht zijn op het ideologische moment in je bronnenmateriaal. Zeer goed in elkaar zat het verhaal van Di Gittins over Vrouwenarbeid en Gezinsgrootte in het Interbellum in Zuid-Wales en Lancashire. Hoewel zij zich in deze fase van haar onderzoek nog pas op 18 interviews kon baseren, gaf haar lezing wel een goede indruk van de ontoereikendheid van conventionele bronnen voor sommigen inzicht die het gebruik van verteld materiaal kan opleveren. Haar uitgangspunt was de afnemende gezinsgrootte in de arbeidersklasse in de jaren '30. Over het algemeen brengt men dit verschijnsel in verband met economische factoren (de crisis) en met verbeterde methoden van geboortebeperking. Haar onderzoek echter gaf aanleiding tot de veronderstelling dat de sterkste correlatie die is tussen houding tav. gezinsgrootte en het beroep van de vrouw voor het huwelijk. Haar 'vertelde bronnen' ondergraven Banks' diffusion-theorie (in: J. Banks Prosperity and parenthood), dat middle-class idealen over gezinsgrootte naar de arbeidersklasse overgebracht zouden zijn, doordat veel meisjes uit die klasse als dienstbode met middle-class idealen in aanraking kwamen. Kennis van de mogelijkheden tot geboortebeperking is een essentiële factor en het bleek dat de vrouwen in Lancashire, die voor hun huwelijk meestal op een fabriek gewerkt hadden veel beter op de hoogte waren omtrent geboortebeperking dan de vrouwen uit Zuid-Wales, die voor hun huwelijk meestal een dienstje

hadden. Voorts blijken idealen tav. gezinsgrootte een belangrijker rol te spelen dan materiele factoren sec. (In de sectoren van de arbeidersklasse die het zwaarst door de crisis getroffen werden was het minst sprake van geboortebeperking.) Tenslotte bleek het mogelijk om m.b.v. dit vertelde bronnenmateriaal iets te weten te komen over de machtsrelaties binnen het gezin: in Lancashire bleek de gezinsgrootte meer door de vrouw of door man en vrouw gezamenlijk bepaald te zijn, in Zuid-Wales meer door de man. Haar lezing was een bewerking van een artikel dat ze al eerder gepubliceerd had in een speciaal "Family History Issue" van de Oral History Society. Hierin zijn voorts artikelen te vinden over de geschiedenis van de verhouding tussen ouders en kinderen in verschillende sociale klassen. Ook de hier afgedrukte resultaten hebben, zoals door de auteurs zelf onderstreept wordt, vnl. nog een impressionistisch karakter. Maar de bruikbaarheid van deze resultaten voor een betrouwbare geschiedschrijving lijkt toch al wel een redelijke basis te krijgen als het vertelde bronnenmateriaal bestaat uit 444 interviews met mannen en vrouwen uit een bepaalde leeftijdsgroep in een representatieve steekproef, zoals in één van de artikelen het geval is.

Arbeidersgeschiedenis, vrouwengeschiedenis, vertelde geschiedenis, locale geschiedenis en amateurgeschiedbeoefening vormen een onverbrekkelijk geheel voor deze Engelse historici. Uitgangspunt is: belangstelling voor de geschiedenis van 'gewone mensen'. Streven is: voor de toekomst de geschiedschrijving daarover gemakkelijker te maken door 'vertelde geschiedenis' als bron serieus te nemen. Een boeiende ontwikkeling in de geschiedwetenschap!

Noten:

1. uitgave Virago, London, 1977 (3 Cheyne Place, Royal Hospital Road, London SW 3 4HH) £1.25.
2. voor wie het niet wist: "A Room of One's Own" is een niet alleen door literatuur-liefhebbers, maar ook door feministen veelgeprezen boekje van Virg. Woolf v. 1928.
3. vergelijkbaar in Nederland zijn de door Ger Harmsen uitgegeven "Herinneringen van een Friese landarbeider" van Imke Klaver, Sunschrift 71, 1974.
4. Op het IvG schijnt momenteel de o.i. minder gelukkige term 'mondgeschiedenis' te circuleren.